

УДК 658.5:621 (477)

МЕТОДИЧНИЙ ПІДХІД ДО ОЦІНКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГАЛУЗЕЙ МАШИНОБУДУВАННЯ УКРАЇНИ

ПОНОМАРЕНКО Євген Володимирович

кандидат економічних наук

АННЕНКОВА Олена Вікторівна

кандидат економічних наук

Подолання кризового стану в Україні можливе шляхом забезпечення конкурентоспроможності в промисловому комплексі в цілому та в машинобудівному зокрема. Конкурентоспроможність машинобудування визначається наявністю як конкурентоспроможних галузей, так і можливістю органів державного управління створити умови для досягнення та утримання конкурентних переваг в цих галузях. Тому однією із важливих задач підвищення конкурентоспроможності машинобудівного комплексу є виявлення його конкурентного потенціалу.

Проблемам конкурентоспроможності на макро-, мезо- та мікрорівнях розглядаються вченими та дослідниками, такими як: Портер М. [1], Іванов Ю., Тищенко О. [2], Брикова І. [3], Антонюк Л. [5], Захарова С., Денисов Д. [6]. Питання міжнародної конкуренції розглядаються Портером М., Бриковою І. Проблеми конкурентоспроможності підприємства – Івановим Ю., Тищенко О., Захаровою С., Денисовим Д. Однак обґрунтований методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування України відсутній.

Тому доцільним є розроблення методичного підходу до оцінки конкурентоспроможності галузей машинобуду-

вання, сутність якого полягає в формуванні обґрунтованого алгоритму щодо аналізу конкурентної стійкості галузей машинобудування, тобто визначення конкурентних переваг цих галузей на зовнішньому та внутрішньому ринках з урахуванням зовнішніх та внутрішніх факторів. Алгоритм оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування складається з наступних етапів: 1) обґрунтування критеріїв оцінки показників важливості вибраних галузей машинобудування; 2) формування системи показників для оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування; 3) вибір еталонних або планових значень показників оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування; 4) проведення розрахунку оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування; 5) порівняння розрахункових значень показників з еталонними значеннями показників; 6) проведення інтегральної оцінки стратегічного потенціалу галузей машинобудування; 7) оцінка результатів діагностики; 8) виявлення «вузьких місць» та конкурентних переваг в галузях машинобудування; 9) формування системи моніторингу внутрішнього та зовнішнього конкурентного середовища.

На першому етапі обґрунтовуються критерії оцінки показників важливості вибраних галузей машинобудування. Конкурентну перевагу певна галузь машинобудування може забезпечити залежно від ефективності діяльності, конкурентоспроможності галузі та характеру її конкурентної стратегії. Конкурентна перевага забезпечує перевагу галузі машинобудування над конкурентами на ринку, проявляється в конкурентному середовищі, має високий рівень адаптації до змін в ньому, визначає можливості ефективного функціонування галузей машинобудування. Вид конкурентної переваги визначає ринкові можливості галузей, а також шляхи реалізації конкурентної стратегії.

Існуючі класифікаційні підходи до визначення конкурентних переваг не відображають різноманіття конкурентних переваг, що ускладнює оцінку конкурентоспроможності галузей машинобудування. В літературі розглядається детальна класифікація переваг підприємства

[2, с. 35–44]: за джерелом походження (зовнішні та внутрішні); ступенем відтворюваності (переваги високого порядку (стійки), переваги низького порядку (нестабільні); методом або засобом одержання переваги; за факторами і суб'єктами; рівнем ієрархії; змістом фактора переваги; методом конкуренції; сферою прояву; видом одержуваного ефекту від реалізації переваги; характером фактора; тривалістю дії; характером виникнення; силою конкуренції; ступенем значущості для підприємства; можливістю регулювання підприємством; відповідністю характеру цілей підприємства; роллю у забезпеченні конкурентної стратегії.

Оцінка стратегічної важливості вибраних галузей машинобудування для країни проводиться на основі стратегічного потенціалу цих галузей. Для цього можна запропонувати використання наступних показників: темп зростання продукції галузей машинобудування; темп зростання продукції галузі машинобудування в порівнянні з темпом зростання машинобудування в цілому; частка продукції галузі у ВВП(ВРП).

Для розрахунку необхідною є інформація за 3-5 останніх років.

Як критерії оцінки показників можна запропонувати такі: високий темп галузевого зростання (+) – перевищує темп зростання економіки в цілому на 3 та більше пг; висока доля в ВВП(ВРП) (+) – частка продукції галузі в ВВП(ВРП) перевищує 3%.

Ці критерії дозволяють визначити ступінь стратегічної важливості для країни. Виявлення стратегічної важливості визначається таким чином:

- високий темп галузевого зростання та висока частка в ВВП(ВРП) – критична важливість для країни;
- низький темп галузевого зростання та висока частка в ВВП(ВРП) – критична важливість для країни;
- високий темп галузевого зростання та висока частка в ВВП(ВРП) – критична важливість для країни;
- низький темп галузевого зростання та висока частка в ВВП(ВРП) – проблемна важливість для країни;
- високий темп галузевого зростання та низька частка в ВВП(ВРП) – середня важливість для країни;
- високий темп галузевого зростання та низька частка в ВВП(ВРП) – середня важливість для країни;
- низький темп галузевого зростання та низька частка в ВВП(ВРП) – середня важливість для країни.

На другому етапі формується система показників для оцінки конкурентоспроможності галузей машино-

будування. Можна запропонувати такі групи показників: експортно-імпорتنі; маркетингові; фінансові; трудові.

Якщо галузь розглядати як велике підприємство, то можна запропонувати такі групи показників: маркетингові; управлінські; фінансові; інноваційні; виробничі; інформаційні; трудові.

На третьому етапі здійснюється вибір еталонних або планових значень показників оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування. На четвертому етапі проводиться розрахунок оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування. На п'ятому етапі проводиться порівняння розрахункових значень показників з еталонними значеннями показників. На шостому етапі проводиться інтегральна оцінка стратегічного потенціалу галузей машинобудування. Для встановлення коефіцієнтів значущості стратегічного потенціалу цих галузей проводиться експертна оцінка. На сьомому етапі здійснюється оцінка результатів діагностики.

Діагностика дозволяє виявити конкурентні переваги, визначити стратегічні напрями розвитку економічної системи, визначити можливості внутрішнього середовища. На основі діагностики проводиться порівняння стану галузей машинобудування з плановими показниками. Проведення діагностики потребує комплексного вирішення проблем, які існують в галузях, для виявлення слабких сторін. Процес діагностики передбачає вибір стратегії розвитку галузей машинобудування. В літературі розглядаються такі види діагностики[2, с.252]:

- стратегічна діагностика;
- управлінська діагностика;
- економічна діагностика.

Стратегічна діагностика передбачає оцінку ефективності діяльності галузей машинобудування.

Управлінська діагностика передбачає діагностику структури управління.

Економічна діагностика дозволяє оцінити стан галузей машинобудування на основі показників.

На восьмому етапі виявляються «вузькі місця» та конкурентні переваги в галузях машинобудування (табл. 1).

На дев'ятому етапі здійснюється формування системи моніторингу внутрішнього та зовнішнього конкурентного середовища. Моніторинг розглядається як система управління діяльністю галузей машинобудування шляхом дослідження внутрішнього середовища. Реалізація моніторингу здійснюється в умовах мінливої кон'юнктури ринку. Необхідність моніторингу внутрішнього конкурентного середовища визначається такими факторами як: розвиток

Таблиця 1

«Вузькі місця» та конкурентні переваги галузей машинобудування

Галузі машинобудування	«Вузькі місця»	Конкурентні переваги
Ракетно-космічне Енергетичне	Низький рівень фінансової стабільності Неефективне використання виробничих потужностей Велика енергоємність і матеріалоємність продукції Негнучка організаційна структура Достатньо висока плінність кадрів	Стійка конкурентна позиція на внутрішньому ринку Стійка конкурентна позиція на зовнішньому ринку

конкурентних відносин на внутрішньому ринку, розвиток економічних реформ, дієвість системи управління промисловим комплексом, здійснення контролю за діяльністю в галузі машинобудування. Моніторинг розглядається як система управління діяльністю галузей машинобудування шляхом дослідження внутрішнього середовища. Реалізація моніторингу здійснюється в умовах мінливої кон'юнктури ринку.

Загальну методику проведення моніторингу внутрішнього конкурентного середовища можна представити у вигляді послідовності таких етапів [2, с. 272–279]: 1) підготовчі дії – встановлення мети дослідження, формування завдання моніторингу, вибір джерел дослідження, вибір методів дослідження; 2) систематичне спостереження – здійснення спостереження за обраними показниками, формування динамічних рядів числових характеристик; 3) збір інформації – здійснення збору інформації про стан зовнішнього та внутрішнього середовища; 4) обробка й систематизація отриманої інформації – здійснення обробки й систематизації даних для проведення оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування; 5) розрахунок показників оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування – здійснення оцінки стану галузей машинобудування на основі використання інформації в динаміці; 6) порівняння та виявлення відхилень – здійснення порівняння розрахованих показників з еталонними або плановими; 7) аналіз конкурентного середовища – проведення аналізу на основі використання методів комплексного й системного аналізу, експертних методів, аналітичних методів, узагальнення інформації, проведення SWOT-аналізу визначення конкурентної позиції галузей машинобудування; 8) оперативне прогнозування досліджуваних показників – проведення прогнозування показників з метою виявлення тенденцій їх розвитку, побудова моделей розвитку галузей машинобудування; 9) інтерпретація отриманих даних щодо оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування – формування висновків щодо оцінки галузей машинобудування, підготовка рекомендацій щодо розвитку галузей машинобудування.

Моніторинг конкурентоспроможності включає два великі блоки: перший – це розробка і впровадження системи моніторингу; другий – подальше її коректування з урахуванням економічних і маркетингових реалій.

Кінцевою метою моніторингу є управління змінами та відхиленнями шляхом своєчасного інформування про можливість настання несприятливих змін, що відводять

убік від досягнення заданої мети розвитку. Багато авторів в методологічному плані не згадують ні про об'єкт, ні про суб'єкт моніторингу, відразу приступаючи до викладу конкретного матеріалу по проблемах того або іншого моніторингу. Об'єктом моніторингу стає явище, процес, стан, основними характеристиками, яких є мінливість, динамічність, а також які вимагають керованості з боку суб'єкта моніторингу. Об'єктами оцінки при проведенні зовнішнього моніторингу є: постачальники (ресурсне забезпечення); покупці (ринкове середовище); конкуренти (конкурентний статус); держава (законодавчі та нормативні акти).

Аналіз чинників внутрішнього середовища підприємства дозволяє також виділити певне поле для внутрішньо-фірмового моніторингу. Об'єктами оцінки при проведенні внутрішнього моніторингу є: фінансовий стан (ресурсне забезпечення); бізнес-процеси і менеджмент (ринкове середовище); виробництво і технологічний розвиток (конкурентний статус); персонал (законодавчі та нормативні акти).

Таким чином, розроблений методичний підхід до оцінки конкурентоспроможності галузей машинобудування є практичним інструментом по підвищенню конкурентоспроможності на основі адекватної інформаційної бази, що розкриває як внутрішні чинники, так і чинники зовнішнього середовища.

Література

1. Портер М. Международная конкуренция / Конкурентные преимущества стран: Пер. с англ. / Под ред. и с предисловием В. М. Щетинина. – М.: Междунар. отношения, 1993. – 896 с.
2. Теоретичні основи конкурентної стратегії підприємства: Монографія / За заг. ред. докт. екон. наук, проф. Іванова Ю. Б., докт. екон. наук, проф. Тищенко О. М.. – Х.: ВД «ІНЖЕК», 2006. – 384 с.
3. Брикова І. Концепція міжнародної конкурентоспроможності національного регіону та її практичний вимір: [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.kneu.kiev.ua/journal/ukr/article/2006_1_Brykova_ukr.pdf
4. Брикова І. В. Теоретичні основи міжнародної конкурентоспроможності регіону / Економіка та підприємство. – 2005. – №15.
5. Антонюк Л. Л. Міжнародна конкурентоспроможність країн: теорія та механізм реалізації. – К.: КНЕУ, 2004. – 276 с.
6. Захарова С. В., Денисов Д. Д. Конкурентная устойчивость предприятий и резервы инноваций // Вісник Донбаської державної машинобудівної академії. 36. наук. праць. – №3 (13). – 2008. – С. 98–101.